

СПІВВІДНОШЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ТА ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН ПРИ ЗАХИСТІ ПРАВ ОСОБИСТОСТІ

У суспільстві постійно виникає безліч різноманітних відносин між людьми та їх об'єднаннями, врегульованих чи неврегульованих нормами права: економічні, політичні, моральні, духовні, культурні, цивільні, сімейні тощо. На науковому рівні суспільні відносини часто співвідносяться з такими категоріями як «діяльність», «зв'язок», «норма права». Також різні види суспільних відносин можуть співвідноситись між собою. Питання співвідношення цивільно-правових та цивільно-процесуальних відносин є новим для вітчизняної правової науки, оскільки сьогодні цивілісти та процесуалісти переважно не розглядають дані питання в такому розрізі [4, с. 175].

Дотепер співвідношення цивільно-правових та цивільно-процесуальних правовідносин не здійснювалось у межах наукових досліджень. Водночас низка науковців здійснювали порівняння категорій цивільного та цивільно-процесуального права, цивільно-правових та цивільно-процесуальних норм, а також встановлювали поняття цивільно-правових та цивільно-процесуальних правовідносин, визначення сутності яких дає можливість співвіднести обидві категорії. До таких дослідників можемо віднести передусім таких, як: І.С. Андрієнко, Ю.В. Білоусов, С.В. Васильєв, О.В. Гетманцев, К.В. Гусаров, Т.М. Кілічава, В.В. Комаров, Г.З. Лазько, А.Л. Паскар, О.В. Підлубна, П.І. Радченко, Л.А. Тичинська, Є.І. Фурса, С.Я. Фурса, Т.В. Цюра, С.І. Чорнооченко, М.Й. Штефан, С.В. Щербак, М.М. Ясинок тощо.

Співвідношенням є взаємне відношення, взаємний зв'язок, взаємна залежність різних величин, предметів, явищ. Тобто, встановлюючи співвідношення цивільно-правових та цивільно-процесуальних правовідносин, ми передусім визначаємо їх взаємне відношення один до одного, взаємні зв'язки та залежності [2].

Для встановлення такого співвідношення, перед усім варто з'ясувати, яким чином співвідносяться цивільне процесуальне право та цивільне право, адже регулятивна сила їх норм розкривається саме в регламентації відповідних правовідносин. Доцільність дослідження співвідношення цивільного процесуального та цивільного права також підтверджується в праці О.В. Підлубної, яка, співвідносячи цивільні процесуальні норми та цивільні правовідносини, дійшла висновку, що вони є взаємопов'язаними формами існування права. Норма права перетворює суспільні відносини на правові, тобто є передумовою виникнення правовідносин, а останні, у свою чергу, є способом реалізації на практиці норм права та допомагають нормам впливати на суспільні відносини. Іншими словами, норми цивільного процесуального права є первинними ланками системи цивільного процесу, одним зі способів реалізації цивільних процесуальних відносин на практиці й інструментом, за допомогою якого здійснюється вплив на суспільні відносини [3, с. 240].

М.Й. Штефан відзначає, що зв'язок цивільного процесуального права з цивільним та іншими галузями матеріального права визначається необхідністю примусової реалізації норм матеріального права органами правосуддя. Тобто цивільне процесуальне право є формою, що забезпечує життєдіяльність норм матеріального права, захист і примусову їх реалізацію [5, с. 15]. Зокрема, у частині 1 статті 19 чинного ЦПК України [1] вказано, що суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, які виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства. Тобто наявність спірного характеру в цивільних правовідносинах обумовлює необхідність їх врегулювання в цивільному процесуальному порядку, іншими словами – шляхом виникнення цивільних процесуальних правовідносин. Також, як відзначає М.Й. Штефан, зв'язок між цивільним процесуальним та цивільним правом виявляється в існуванні апарату примусу, здатного примушувати дотримуватися норм цивільного права – суду, порядок діяльності якого щодо розгляду і вирішення цивільних справ врегульований нормами процесуального права; а також в окремих нормах та інститутах цивільного права – зокрема тих,

які визначають обставини, сукупність юридичних фактів, що становлять підставу позову, предмет доказування і підлягають з'ясуванню в цивільному судочинстві при розгляді конкретних справ [5, с. 15].

З усього вищезазначеного можна зробити висновок, що зв'язок цивільно-правових та цивільно-процесуальних правовідносин, згідно з позицією М.Й. Штефана, є наступним:

1) цивільні процесуальні правовідносини виникають за наявності спірного характеру в цивільних правовідносинах;

2) у випадку, коли суб'єктом цивільних правовідносин стає суд, такі правовідносини перетворюються в цивільні процесуальні. При цьому, діяльність суду врегульовується нормами цивільного процесуального права, а справи, що розглядаються ним, регламентуються нормами цивільного права;

3) окремі норми та інститути цивільного права, які відповідно стосуються і цивільних правовідносин, мають відношення і до цивільних процесуальних правовідносин, адже саме вони визначають обставини, сукупність юридичних фактів, що становлять підставу позову, предмет доказування і підлягають з'ясуванню в цивільному судочинстві при розгляді конкретних справ.

Отже, керуючись вище проаналізованою точкою зору, можна зробити висновок, що цивільні процесуальні та цивільні правовідносини співвідносяться як передумова та наслідок. Існування цивільних процесуальних правовідносин не є першочерговою потребою, окрім випадків виникнення необхідності застосування примусу в цивільних правовідносинах.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
2. Протокол № 11, який передбачає перебудову контрольного механізму, створеного Конвенцією про захист прав і основних свобод людини : Міжнародний документ від 11.05.1994 № 11. Офіційний вісник України. 1998. № 13. Ст. 291.
3. Підлубна О. В. Співвідношення норм цивільного процесуального права і цивільного процесуального правовідношення. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2002. № 2. С. 237-240.

4. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивільні правовідносини : навчальний посібник. К. : Істина, 2008. 304 с.
5. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України : академічний курс. К. : Ін Юре, 2005. 624 с.